

Essay

GOED BEDOELD MAAR VERKEERD GEMIKT

Raf Debaene

Patrick Loobuyck ergert zich terecht aan mensen die van zichzelf menen dat ze moreel hoogstaander zijn dan anderen en het vingertje mogen heffen. Dergelijk moralisme, het fenomeen dat mensen hun eigen levensstijl als superieur voorbeeld voor de anderen voorstellen, is eeuwenoud en wijdverbreid. Het wordt bovendien in de hedendaagse meritocratische illusie heiligverklaard: mensen hebben het beter omdat ze beter zijn en zich beter gedragen. Natuurlijk heeft Loobuyck overschot van gelijk als hij stelt dat de klimaatproblematiek niet door individuele moralisering maar wel structureel moet worden aangepakt. Alleen trapt Loobuyck hiermee een wijd open deur in en je vraagt je af tot wie hij zich richt. De ‘sommigen’ uit zijn tekst verschaffen over dat laatste alleszins geen duidelijkheid.

Aan Greta Thunberg moet hij het niet komen zeggen: zij protesteert voor het Zweeds parlement, of spreekt het Europarlement toe. Ook de klimaatspijbelars en de middenveldorganisaties die met klimaat en milieu begaan zijn, richten zich niet op gedragsverandering van de individuele burger, maar willen hun bekommernis op de politieke agenda zetten.

Het is evident dat Loobuyck het publieke forum niet gebruikt om enkele mensen uit zijn kennissenkring terecht te wijzen, maar om iets van openbaar belang te zeggen. Het probleem is echter dat hij in de val trapt van een bepaalde benadering van de terechte en door hemzelf onderschreven poging om de klimaatproblematiek op de publieke, politieke kaart te zetten. Die negatieve benadering bestaat erin die politieke eisen te framen als morele oproepen tot gedragsverandering en ze dan moralistisch af te wijzen: de eisen deugen niet want de eisers deugen ook niet, want ze zijn niet consequent met hun eigen overigens wereldvreemde moraal. Zo waren volwassen intellectuelen er als de kippen bij om de klimaatspijbelars te verwijten dat de jeugd ook vervuult; een befaamde politicus deed de klimaatbetogingen af als puberaal gedrag. In plaats van de politiek, zal volgens hem het geloof immers redden, zij het dit keer het geloof in de technologie en de vooruitgang van de geschiedenis. De jeugd hoort trouwens zijn plaats te kennen en die is op school, waar ze wiskunde, fysica... moet volgen om de oplossingen mee aan te reiken. (<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/01/26/bart-de-wever-klimaatspijbelars/>) Jeugd moet zich niet met politiek bezighouden, zeker niet als die jeugd effectief iets op de politieke kaart wil zetten.

Kortom de reacties op de klimaatbetogingen waren antipolitiek en moralistisch, niet de acties zelf. Dat Loobuyck zich aan deze framing laat vangen, is misschien niet eens zo raar. Ze behoort tot een bredere strategie die al langer dan vandaag aan het werk is en intussen vrijwel gemeengoed is geworden. De tactiek bestaat erin onwelgevallige politieke stellingnames voor te stellen als onrealistische idealistische morele principes, die de aanhangers onverkort gerealiseerd willen zien. Mensen met dergelijke ideeën zijn vervolgens niet alleen naïeve prekers, ze zijn ook bijzonder gevaarlijk. Ze hebben blijkbaar geen enkele les getrokken uit de gruwelen van de twintigste eeuw, die nochtans voldoende getoond heeft dat de omzetting van ideaal naar realiteit zonder meer catastrofaal en onmenselijk is. Overigens zijn ze niet alleen naïef en bijgevolg gevaarlijk, maar ook nog eens inconsequent en dus wellicht onbetrouwbaar.

Wie pleit voor een menswaardig asielbeleid en minimaal menswaardige behandeling voor mensen die afgewezen zijn, is een gutmensch en voorstander van open grenzen maar sluit zich lekker op in zijn eigen veilige betere stadsgedeelte. Wie in verband met de hoofddoekenhetze levensbeschouwelijke neutraliteit begrijpt als een verplichting van de overheid tegenover burgers en niet omgekeerd als een eis aan die burgers, is blind voor het moslimfundamentalisme en steunt de onderdrukking van de vrouw, terwijl hij zelf natuurlijk geniet van onze ruimdenkende moraal. ‘Links’ is bij voorkeur ‘gauche caviar’: wereldvreemd, inconsequent en elitair. Vakbonden verdedigen steevast privileges die uit de tijd zijn. Dat hun top dik betaald wordt, is ook een graag tussen de lijnen toegevoegd argument want ook dat zou inconsequent zijn, wellicht omdat vakbonden geacht worden soberheid te preken? Een pleidooi voor fatsoenlijke omgangsvormen, waarbij we rekening houden met hedendaagse gevoeligheden, is meteen een aanslag op de vrije meningsuiting en miskent daarentegen de gevoelens van ‘de gewone mens’. Politieke correctheid, die niets anders vraagt dan dat we ook in het dagelijks leven de principes van de verlichting zouden indachtig zijn en iedereen in de eerste plaats als gelijkwaardig mens zouden behandelen en aanspreken, wordt zo weggezet als gedachtepolitie met totalitaire trekjes. Wie vindt dat sociale rechtvaardigheid of bekommernis voor het milieu politieke items zijn, behoort tot de linkse of groene *kerk*, een moralistisch clubje dus, naïef, gelovig, vol van het eigen gelijk en afgesloten van de realiteit van ‘de gewone mens’. Als in Antwerpen granaten gegooid worden, is dat met medewerking van yuppies die bijvoorbeeld opkomen voor luchtkwaliteit maar zich daartegenover te buiten gaan drugsgebruik.

Die strategie kent dus twee belangrijke tactieken. Enerzijds rekt men de stelling van de ander op tot ongekende hoogtes, tot morele principes die onverkort in maatschappelijke realiteit moeten worden omgezet, waarbij elk obstakel zonder

meer uit de weg moet worden geruimd. Daartegenover – tweede tactiek – stelt men het eigen standpunt dan voor als niet eens een standpunt, maar als het enig mogelijke, het enige realistische. Merkwaardig genoeg kunnen we vandaag van politici vernemen dat ze eigenlijk niet meer aan politiek kunnen doen, dat het onmogelijk is de samenleving vorm te geven, dat de economische wetmatigheid geen ruimte toelaat, dat we enkel nog de realiteit kunnen managen.

In Loobuycks tekst kunnen we dezelfde tactieken herkennen. Mensen die bekommerd zijn om het klimaat, zijn morele prekers die op hun plaats moeten worden gezet. De ‘sommigen en anderen’ uit zijn directe omgeving, die hebben laten blijken dat vliegen niet meteen zeer bevorderlijk is voor het milieu, bezorgen hem het visioen van een ecodictatuur. Wie op een bepaald vlak anders denkt of leeft dan Loobuyck, is meteen totaal anders. Hier is niets anders aan het werk dan de scherpe tweedeling die typisch is voor de moralist: iets of iemand is ofwel goed (zoals de moralist zelf), ofwel kwaad; er is niets anders dan wit of zwart. In dit geval: als iemand bezorgd is om het klimaat en zelfs zo ver durft te gaan daar in zijn persoonlijk leven gestalte aan te geven, dan ziet hij niets anders dan dat en offert daaraan zonder verpinken de burgerlijke vrijheden op.

Vervolgens stelt Loobuyck daar zijn ‘realisme’ tegenover. Mensen richten hun gedrag naar wat hun voordeel oplevert. Incentives, marktwerking, belastingvoordelen of -nadelen, nudging moeten dan ook dat gedrag sturen. Dat is het enige waarop we kunnen vertrouwen. Loobuyck heeft natuurlijk gelijk als hij stelt dat mensen niet overtuigd worden door *puur* morele argumenten, door *pure* belangeloosheid, door *pure* zuiverheid. Dat betekent echter nog niet dat we, behalve enkele heiligen, allemaal uitsluitend en overal gedreven worden door kortzichtig egoïsme, zoals hij lijkt te veronderstellen. Hoe zou een ook door Loobuyck bepleite structurele aanpak in dat geval immers ooit mogelijk zijn? In een democratische samenleving moet daar namelijk voldoende steun voor zijn en die steun zou niet mogelijk zijn als iedereen inderdaad het puur neoliberal concurrend en calculerend subject was waar Loobuyck van uitgaat. Daarbij vergeet Loobuyck dat een mens geen inhoudelijke natuur heeft en dat dus ook zijn neoliberaal subject geen natuurlijk gegeven is, maar het resultaat van opvoeding, reclame, discours, opiniëring. Door dat mensbeeld als een evidentie, als onbetwistbare realiteit voor te stellen werkt het artikel van Loobuyck daar trouwens aan mee, zonder het zelf te willen en zelfs in tegenstelling met de expliciete bedoeling.

Het is natuurlijk moeilijk te geloven dat Loobuyck het niet zo heeft voor democratie maar anderzijds roept zijn pleidooi om mensen via de technieken van de markt en de reclame te brengen tot gedragsverandering die ze uit zichzelf niet willen en waarvan ze de betekenis niet bevroeden, toch vragen op. Loobuyck ziet

blijkbaar een overheid aan het werk die bevolkt is door ecologisch verlichte geesten, die de kortzichtige en egoïstische massa via bewerking van de onderbuik tot aanvaardbaar gedrag moeten brengen. Dergelijke vorm van manipulatie staat niet alleen ver van de principes van de verlichting, het komt daarentegen zeer dicht van de gevreesde ecodictatuur.

Tot slot: ten gronde ben ik het eens met Loobuyck, namelijk dat de klimaatproblematiek een maatschappelijke verantwoordelijkheid is en dito aanpak vraagt. Daarom is het een politieke kwestie, wat nog niet betekent dat het individu zich op geen enkele manier aangesproken mag voelen. De framing van politieke eisen als morele eisen is echter juist een strategie om ze van de politieke agenda af te voeren en tot louter individuele problematieken te maken. Het is jammer dat Loobuyck die framing als werkelijkheid beschouwt en zo mee ondersteunt.